

Dyslexieprotocol

Inhoud Dyslexieprotocol SGA

Dyslexieprotocol	1
Inhoud Dyslexieprotocol SGA	2
Wat is dyslexie?	3
Signalering en screening	3
Afspraken t.a.v. dyslexie op het SGA.	5
Begeleiding leerling met dyslexie	7
Contactpersonen	8
Bijlage 1: Correctiemodel Moderne Vreemde Talen	9
Bijlage 2: Dyslexiepas	10
Bijlage 3: Schema signalering lees- en spellingproblemen	11
Bijlage 4: Signalenlijst lees- en spellingproblemen	12

Wat is dyslexie?

'Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau' (Stichting Dyslexie Nederland, 2008, p. 11).

Naast deze definitie wordt in Nederland de definitie uit het Protocol Dyslexie Diagnostiek & Behandeling (Blomert, 2006) gehanteerd. (dit is het protocol voor de gezondheidszorg in het kader van de vergoedingsregeling dyslexie voor het basisonderwijs).

'Dyslexie is een specifieke lees- en spellingstoornis met een neurobiologische basis, die wordt veroorzaakt door cognitieve verwerkingsstoornissen op het raakvlak van fonologische en orthografische taalverwerking. Deze specifieke taalverwerkings- problemen wijken proportioneel af van het overige cognitieve, en m.n. taalverwerkingsprofiel en leiden tot een ernstig probleem met het lezen en spellen van woorden ondanks regelmatig onderwijs. Dit specifieke lees- en spellingprobleem beperkt in ernstige mate een normale educatieve ontwikkeling, die op grond van de overige cognitieve vaardigheden geïndiceerd zou zijn' (Blomert, 2006, p. 5)

Op het Stedelijk Gymnasium Arnhem wordt een leerling beschouwd als dyslectisch als er voor de leerling een dyslexieverklaring is opgesteld door een Orthopedagoog-Generalist (NVO) of een GZ-psycholoog.

Gevolgen voor het leren

Dyslexie heeft consequenties voor alle vakken die een beroep doen op het lezen en schrijven. Ook kunnen de automatiseringsproblemen en problemen in het werkgeheugen leiden tot problemen bij het rekenen. Leerlingen met dyslexie ervaren vaak een hoge tijdsdruk en hebben meer tijd nodig om gecompliceerde opdrachten te verwerken. Dyslectische leerlingen maken tijdens het schrijven ook veel meer spelfouten dan hun leeftijdsgenoten, in alle spellingcategorieën. Er bestaan geen specifiek 'dyslectische' fouten. (naar dyslexieprotocol VO 2013 p 24.)¹.

Signalering en screening

Screening Klas 1

Er zijn meerdere signalen die kunnen wijzen op dyslexie. Deze staan vermeld in bijlage 4.

Voor de herfstvakantie worden alle leerlingen van de eerste klassen 'gescreend' door middel van een Nederlands en een Engels dictee.

Daarnaast wordt bij leerlingen uit klas 1 waarvan het recente niveau technisch lezen nog niet duidelijk is, dit niveau alsnog in kaart gebracht. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de EMT (Eén minuut test). De EMT wordt tevens afgenomen indien er sprake is van een lagere score op technisch lezen in het basisschooldossier.

De remedial teacher analyseert de resultaten en deelt de leerlingen in na overleg met de ondersteuningscoördinator en/of orthopedagoog.

De leerlingen die onder een bepaald niveau scoren op de leestest (DLE lager dan 45) en de dictees (10 of meer fouten Wonderlijke Weer) worden onderverdeeld in:

¹ Het dyslexieprotocol VO bevat op pagina 26 een overzicht met de verschillende gevolgen van dyslexie voor het leren

- Lichte uitvallers: leerlingen waarvan we, door de aard van de fouten, verwachten dat ze baat kunnen hebben bij een serie extra spellinglessen van een vakdocent Nederlands.
- Zware uitvallers: leerlingen waarvan we de resultaten problematisch vinden en die in aanmerking komen voor een screening op dyslexie en voor remedial teaching op het gebied van technisch lezen en/of spelling. Van deze leerlingen moet worden onderzocht of er al begeleiding is geweest. Eventueel kunnen deze leerlingen tijdelijke faciliteiten krijgen voor

proefwerken in afwachting van begeleiding en/of onderzoek (zie afsprakenkaart dyslexie). De ouders van deze leerlingen worden uitgenodigd voor een gesprek op de ouderavond.

In overleg met ouders wordt besloten tot verdere screening of niet. In het oudergesprek wordt besproken welke test wordt afgenomen, of de leerling in het verleden begeleiding voor lezen en/of spelling heeft gehad en welke begeleiding op dit moment wenselijk is. Voor deze screening kan gebruik worden gemaakt van DST (dyslexiescreening test), PI-dictee, EMT en Klepel.

De uitslag op de screening, in combinatie met de voorgeschiedenis van de leerling, bepaalt of de leerling wordt doorverwezen voor vervolgonderzoek en/of begeleiding noodzakelijk is. Een dyslexieonderzoek kan pas worden uitgevoerd als een leerling een half jaar specialistische begeleiding heeft gehad op het gebied van technisch lezen en/of spelling.

Voor dyslexieonderzoek maakt het SGA gebruik van de diensten van Eecee (het expertisecentrum van Quadraam). Als er overgegaan wordt tot een dyslexieonderzoek, zullen de verzamelde gegevens uit de screening, samen met vragenlijsten voor ouders, mentor, talendocent en basisschool worden doorgestuurd naar de Eecee. Indien het onderzoek via school plaatsvindt, worden de kosten gedeeld door ouders en school. Ouders hebben de mogelijkheid bij een andere instelling een dyslexieonderzoek uit te laten voeren. In dat geval deelt school niet mee in de kosten.

Screening en onderzoek andere leerjaren

Het komt voor dat in hogere leerjaren aanleiding is voor een screening op dyslexie. In bijlage 4 zijn signalen die op dyslexie kunnen duiden te vinden.

De mentor van de leerling verzamelt de signalen en meldt de leerling aan bij het ondersteuningsteam. Daar besproken of een dyslexiescreening en/of onderzoek zinvol is.

Afspraken t.a.v. dyslexie op het SGA.

Vooropgesteld moet worden dat problemen van dyslectische leerlingen nooit gelijk zijn. Het is daardoor niet mogelijk een gedragslijn te formuleren die voor elke leerling geldt. De te maken afspraken zullen dan ook nooit voor alle betrokken leerlingen gelden en niet voor allen in dezelfde mate.

De afspraken en aanbevelingen worden hieronder op de volgende manier geordend:

Dyslexiekaart met bindende afspraken

- I Afspraken betreffende remediering op het S.G.A.
- II Mogelijke maatregelen in de les en met betrekking tot toetsing.
- III Eisen aan de leerling (waarvan toepassing de ouders).

Een leerling die daarvoor in aanmerking komt op basis van een dyslexieverklaring, krijgt een dyslexiekaart. Op deze kaart staan maatregelen die in dit protocol onder II en III vermeld zijn, die voor deze leerling speciaal van toepassing zijn. De afspraken die op de kaart van de betreffende leerling staan zijn bindend voor alle betrokken docenten, voor de leerling en eventueel voor de ouders. De afspraken worden ieder jaar bekeken en zonodig aangepast. De afspraken worden aan alle betrokken docenten uitgereikt.

I Afspraken betreffende remediering op het S.G.A.

Leerlingen met dyslexie/ een vermoeden van dyslexie, kunnen op het SGA ondersteuning krijgen van de remedial teacher. Deze begeleiding vindt plaats onder schooltijd op wisselende tijdstippen.

1. De mentor van de leerling kan de leerling hiervoor aanmelden (met het zorgaanvraagformulier). De mentor is ervoor verantwoordelijk deze aanmelding met de ouders en de leerling te bespreken. Bij de aanmelding moet duidelijk aangegeven zijn wat de hulpvraag is.
2. De leerling heeft recht op 15 lessen per schooljaar. Indien er meer begeleiding nodig is wordt de leerling besproken in het school ondersteuningsteam.
3. Dispensatie (vrijstelling van taken) kan een oplossing geven daar, waar eerder genomen maatregelen nog ontoereikend waren. (zie onder II)

De remedial teacher onderhoudt het contact met de mentor door hem/haar te informeren over de voortgang van de leerling. Bij elke rapportvergadering geeft de remedial teacher adviezen en resultaten door aan de mentor. De mentor informeert de docenten op de rapportvergaderingen.

De ondersteuningscoördinator heeft een totaaloverzicht van alle dyslectische leerlingen en van de leerlingen die begeleid worden door de remedial teacher. De remedial teacher informeert de ondersteuningscoördinator bij het starten en stoppen van de begeleiding.

II Dispensatie/compensatiemogelijkheden

In de klas

- 1 De docent stimuleert de leerling in het bijzonder
 - door positieve, taakgerichte feedback te geven op fouten,
 - om zijn verbeteringen duidelijk aan te brengen, de bladverdeling ruim op te zetten, overzichtelijk te werken, zodat het visuele woordbeeld zo goed mogelijk bewaard blijft,
 - tot het lezen van voor de leerling interessante boeken,

- tot het lezen van boeken met behulp van luisterboeken (dedicon, loket anders lezen, luisterbibliotheek)
- tot het creatief schrijven, waarbij de nadruk op het inhoudelijke aspect ligt,

- eventueel hulpmiddelen als: leerkaarten, luisterteksten, tekstverwerker, te gebruiken bij het leerproces.

- 2 Duidelijke instructie is voor alle dyslectici noodzakelijk. Het is belangrijk om bij iedere opdracht duidelijk de doelstelling daarvan te formuleren, b.v. 'je moet de woordjes kunnen schrijven in de vreemde taal'; 'je moet deze tekst van buiten kennen' enz. Ook duidelijkheid betreffende de taakaanpak is belangrijk.
- 3 Geef een dyslectische leerling geen onverwachte voorleesbeurt, maar stel hem in de gelegenheid een voorleesbeurt voor te bereiden.
- 4 Voor dyslectische leerlingen is het erg moeilijk om te luisteren en tegelijkertijd aantekeningen te maken. Daarom kan het nuttig zijn om de leerling kopieën aan te bieden van goed geschreven dictaten (van docent of van medeleerling), van extra uitleg (die buiten het boek om gegeven is) en van oefeningen uit het werkboek.
- 5 Leerlingen mogen voor zover praktisch mogelijk, gebruik maken van het programma Claroread in de lessen. Hiervoor moet de leerling uitleg hebben gehad van het programma en afspraken hebben gemaakt over het gebruik van Claroread met de remedial teacher. De leerling kan hiervoor worden aangemeld via de mentor.

Met betrekking tot de toetsing:

- 6 De leerling krijgt proefwerken met goed getypte opgaven (helder lettertype) en een goed verzorgde lay-out: voor de marge genummerde opdrachten, ruime interliniering, ruime marges. Richtlijn is Arial 12, dit lettertype wordt ook op het CSE gebruikt.
- 7 De leerling krijgt extra tijd voor proefwerken, schriftelijke overhoringen of, indien dit niet mogelijk is, vermindering van opgaven. (De docent beslist in deze).
Bij proefwerken buiten de proefwerkperiode om is er sprake van verkorte toetsen.
- 8 Bij het plannen van de proefwerken worden toetsen van de talen zo veel mogelijk gespreid.
- 9 Indien nodig wordt er gebruik gemaakt van het aangepaste correctiemodel bij spelling voor Nederlands en de Moderne Vreemde Talen (zie bijlage 1).
- 10 De leerling kan een kans krijgen om in een vakonderdeel waarin hij sterk is te presteren om het lage spellingcijfer te compenseren (b.v. spreekvaardigheid, boeken lezen, teksten met multiplechoicevragen).
- 11 Bij schrijfofdrachten mag de leerling op de computer werken (als dit mogelijk is) en de spellingcontrole aanzetten (tenzij spelling onderdeel van de toetsing is).
- 12 Gebruik van Claroread tijdens toetsen kan enkel als de leerling instructie in Claroread heeft gevolgd, in overleg met de docent en indien dit praktisch mogelijk is.
- 13 Voor dyslectische leerlingen die in voorgaande klassen faciliteiten hebben gehad in verband met dyslexie zijn er extra faciliteiten mogelijk bij schoolexamens en Centraal Examen.
Deze kunnen bestaan uit:
 - Extra tijd bij schoolexamens (± 20% extra tijd), en bij het Centraal Examen een half uur verlengde examentijd (artikel 55 Eindexamenbesluit).
 - Docenten letten er op, dat de schriftelijke werken bij het schoolexamen goed leesbaar zijn en voldoende groot.
 - Bij de mondelinge tentamens krijgen deze leerlingen niet meer dan één mondeling per dag.
 - Bij de luistertoetsen moderne vreemde talen krijgen zij de speciaal voor deze leerlingen aangepaste toetsen (verkrijgbaar via het CITO)
 - Op het eindexamen mag dyslexiesoftware ingezet worden mits die onder begeleiding van de remedial teacher over een periode van tenminste een jaar gebruikt is. Dit moet bovendien op tijd aangevraagd worden bij de examencoördinator door de leerling en/of ouders.

- Voor de dyslectische leerlingen in de bovenbouw gelden de faciliteiten conform deze examenregeling.

De volgende dispenserende maatregelen kunnen genomen worden als eerder genomen maatregelen ontoereikend zijn.

- 14 Spelfouten niet meerekenen bij een proefwerk als er geen sprake is van toetsing van de spellingvaardigheid.
- 15 Vrijstelling van klassikale voorleesbeurten in de Nederlandse taal en/of in de moderne vreemde talen.
- 16 Vrijstelling van het voorlezen in de Nederlandse taal en/of de moderne vreemde talen als onderdeel van het schoolexamen.

Nb In de eerste drie leerjaren van havo en vwo (Inrichtingsbesluit WVO, artikel 21) zijn zowel Frans als Duits verplicht. In de bovenbouw van het gymnasium volstaat Engels en een klassieke taal. Er wordt in klas 3 geen ontheffing verleend aan dyslectische leerlingen. Anderzijds zal de leerling niet de dupe mogen worden van het feit dat er geen vrijstelling Frans en/of Duits verleend wordt. Er wordt met betrokkenen besproken hoe het belang van de leerling het beste gewaarborgd kan worden.

III Eisen die aan de leerlingen (en waar van toepassing: aan de ouders) gesteld worden.

- 1 Extra aandacht geven aan huiswerk als het gaat om voorbereiding van teksten.
- 2 Zelf zorg dragen voor correcte aantekeningen; eventueel kopiëren of ter controle aan de docent geven.
- 3 Extra oefenen met audiomiddelen en/of computerprogramma's; zeker als het gaat ter ondersteuning van de moderne vreemde talen.
- 4 Bijhouden van een woordjesschrift ter verbetering van de gemaakte fouten.
- 5 Voor bijzonderheden bij toetsen, anders dan een verkorte toets, dient de leerling dit vooraf (minimaal een week) met de docent te bespreken. De remedial teacher kan indien nodig een ondersteunende rol vervullen.
- 6 Voor een talige school als de onze is een sterke motivatie van de leerling van groot belang. Ook de ouders moeten zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid bij het stimuleren en motiveren van hun kind.
- 7 Het zoeken van remediërende hulp.
In duidelijke gevallen van dyslexie verlangen wij dat de leerling naast de begeleiding die het SGA te bieden heeft, hulp van een gespecialiseerde remedial teacher krijgt. Wat de school te bieden heeft aan remediale hulp staat vermeld onder punt I.
- 8 Indien een leerling bij een toets niet een verkorte toets krijgt waar hij/zij volgens de dyslexiekaart recht op heeft, dient hij/zij de docent daarop te attenderen.
- 9 Leerlingen die ClaroRead willen gebruiken tijdens toetsen, moeten eerst instructie hebben gekregen van de remedial teacher. Daarna mogen zij gebruik maken van dit extra hulpmiddel mits dit op tijd is aangegeven bij de vakdocent én remedial teacher (minimaal een week van tevoren).

Begeleiding leerling met dyslexie

Op het moment dat bekend is dat een leerling dyslexie heeft, is de mentor ervoor verantwoordelijk dat deze informatie bij de ondersteuningscoördinator en docenten terecht komt. De ondersteuningscoördinator draagt zorg dat de remedial teacher op de hoogte is en dat de leerling op de zorg- en dispensatielijst komt. De remedial teacher maakt kennis met de leerling, geeft de leerling een afsprakenkaart en legt de op school geldende afspraken en begeleidingsmogelijkheden omtrent

dyslexie uit. Ook krijgen de ouders van de leerling de gelegenheid tot een kennismaking met de remedial teacher.

De dispensatielijst is beschikbaar voor alle medewerkers van de school.

Gedurende de loopbaan van de leerling met dyslexie is op school de mentor verantwoordelijk om de voortgang van de leerling te bewaken en sturen. De mentor bespreekt minimaal twee maal per jaar met de leerling specifiek het feit dat de leerling dyslexie heeft. Bij voorkeur aan het begin en halverwege het schooljaar. In dit gesprek vraagt de mentor naar specifieke zaken waar de leerling tegen aan loopt door zijn dyslexie en op welke wijze dit het beste aangepakt/ondersteund kan worden door de leerling/docenten/mentor, in hoeverre dat gebeurt en welke ondersteuningsbehoefte de leerling de komende periode heeft. Ook controleert de mentor in dit gesprek of de afspraken t.a.v. dyslexie worden nageleefd. Doel van deze gesprekken is het geven van vertrouwen en extra stimulans aan de leerling.

De remedial teacher fungeert als achtervang voor de leerling met dyslexie en als vraagbaak voor de docenten en mentoren. Bij problemen waar de leerling met de docent en mentor niet uitkomt, is de remedial teacher degene waar leerling, docent en/of mentor terecht kunnen. Ook als ouders vragen hebben m.b.t. dyslexie op het SGA, kunnen zij contact opnemen met de remedial teacher van het SGA.

Als blijkt dat afspraken niet worden nageleefd, informeert de mentor de remedial teacher. De remedial teacher gaat vervolgens in gesprek met de betrokkenen en betreft indien nodig de ondersteuningscoördinator of conrector.

Contactpersonen

Anna Koster	Remedial teacher en Orthopedagoog
Frederiek Kroondijk	Remedial teacher, Orthopedagoog en Ondersteuningscoördinator
Lotte van Dijk	Orthopedagoog en Ondersteuningscoördinator

Bijlage 1: Correctiemodel Moderne Vreemde Talen

Dit correctiemodel wordt *alleen toegepast* indien de leerling met dyslexie problemen heeft bij de spelling in desbetreffende taal. De docent overlegt met de remedial teacher of een leerling aan deze criteria voldoet.

- A. Als een woord fonetisch wordt geschreven, wordt dit goed gerekend. Dit met uitzondering van grammaticale fouten.
- B. Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties (huose/ miason/ Huas) worden niet fout gerekend.
- C. Fouten (m.b.t.) (mede) klinkerverdubbeling worden niet meegerekend. Bijv. comencer i.p.v. commencer of sooleil i.p.v. soleil wordt niet fout gerekend.
- D. *Alleen bij Frans:*
Fouten m.b.t. accenten worden gemaximeerd.
- E. *Alleen bij Duits:*
Als een Umlaut in de grammatica behandeld en foutief wordt toegepast geldt dat als een halve fout.
- F. Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet.

De dyslectische leerling mag tijdens het centrale examen gebruik maken van de compenserende en dispenserende maatregelen waarvan hij/zij ook gebruik heeft gemaakt tijdens de schoolexamens.

Bijlage 2: Dyslexiepas

Dyslexiepas

Leerling

Leerkracht

1. Tijdens de les

1. Tijdens de les

- a. Vraag of de leesbeurt mag worden voorbereid
- b. Laat je aantekeningen door de leerkracht controleren
- c. Laat je huiswerk door de leerkracht controleren

- a. Geef geen onvoorbereide leesbeurt
- b. Vraag of de leerling over alle aantekeningen beschikt
- c. Controleer het nagekeken (huis)werk

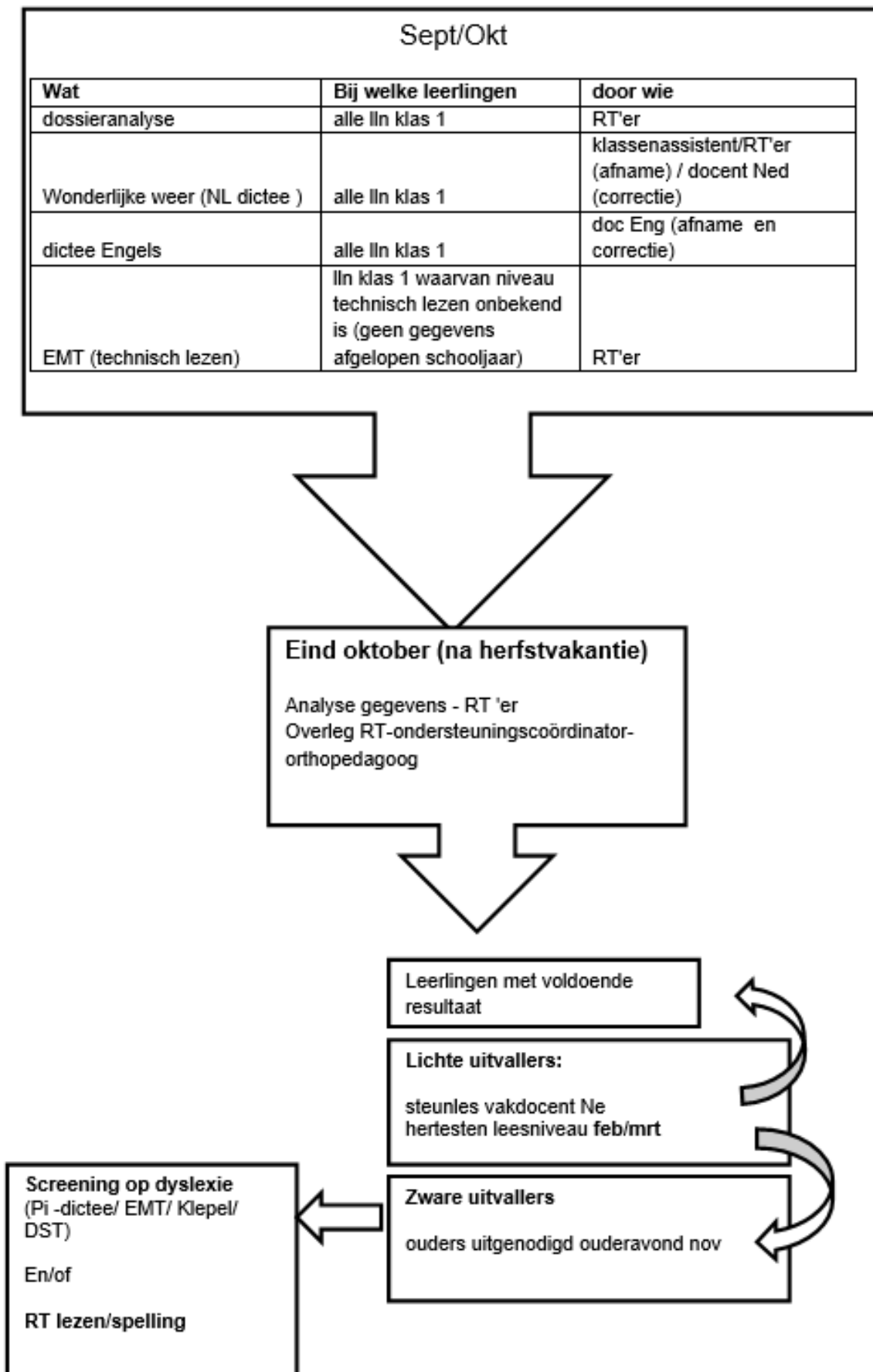
2. Bij toetsing

2. Bij toetsing

- a. Vraag naar proefwerken met een vergroot lettertype
- b. Vraag zonodig om extra tijd
- c. Vraag of er een mogelijkheid is het lage dictecijfer te compenseren

- a. Zorg voor een heldere en goede lay-out, een duidelijke drukletter, met vergroot lettertype (richtlijn Arial 12).
- b. Geef extra tijd of een korter proefwerk
- c. Bied de mogelijkheid het lage dictecijfer te compenseren

Bijlage 3: Schema signalering lees- en spellingproblemen

Bijlage 4: Signalenlijst lees- en spellingproblemen

Te gebruiken voor observaties in de klas

Mogelijke signalen dyslexie

Technisch lezen

- Heeft moeite met accuraat en vloeiend hardop lezen
- Struikelt met hardop lezen over onbekende woorden
- Leest zeer traag

Spellen

- Maakt zowel in complexe als in alledaagse eenvoudige woorden veel spelfouten
- Maakt bij de moderne vreemde talen fouten die wijzen op interferentie met het Nederlandse spellingsysteem

Spreken

- Heeft moeite de juiste uitspraak van woorden in de moderne vreemde talen onder de knie te krijgen
- Is soms traag in het onder woorden brengen van zaken door woordvindingsproblemen

Luisteren

- Heeft moeite met luisteroefeningen, werkt traag en kan onvoldoende tot begrip komen

Algemeen

- Heeft moeite met het onthouden van betekenisloze associaties, bijvoorbeeld vocabulaire, namen, jaartallen e.d. ondanks intensief oefenen
- Werkt traag, kan herhaaldelijk het tempo van de klas niet bijhouden als het om lezen en schrijven gaat

Functionele taken

- Schrijft onsamenvattende teksten
- Laat bij correctie fouten zitten, ziet ze over het hoofd
- Slaat vragen over bij opdrachten en proefwerken
- Maakt fouten bij het overnemen van gegevens van het bord
- Heeft problemen met begrijpend lezen
- Heeft problemen met stellen/formuleren

Sociaal-emotioneel

- Is onzeker over zijn cognitief functioneren
- Is ongemotiveerd voor taken die hij moeilijk vindt
- Heeft moeite met concentratie
- Vertoont vermijdingsgedrag